

בס"ד, כ"ד כסלו התשפ"ד

בבא קמא דף לה – חובל ומבעיר בשבת, טענו חיטים והודה לו בשעורים

מושגים:

1. קים ליה בדרכה מיניה –
'העמד אותו בגדול ממנו', כלומר בחמור ממנו, כשלאדם מגיעים יותר מעונש אחד על עבירה או עבירות שעשה (בבת אחת), הוא יענש רק בחמור ויפטר מהקל. למשל אם התחייב מוות ייפטר מתשלומים.
2. כל המקלקלין פטורים –
המלאכות האסורות בשבת נלמדות מהסמיכות למלאכת המשכן, ומלאכות המשכן היו 'מלאכת מחשבת'. לכן מלאכה שהורסת ומקלקלת אין עליה חיוב בשבת. מכל מקום יש איסור דרבנן לעשותה. רבי אבהו ורבי יוחנן נחלקו האם חובל ומבעיר יוצאים מהכלל וחייבים עליהם אפילו במצב של קלקול.
3. טענו חיטים והודה לו בשעורים –
רבה בר נתן אמר ש'טענו חיטים והודה לו בשעורים' הוא פטור, כלומר, כשאדם מודה שהוא חייב, אבל לא על הדבר שתבעו אותו הוא פטור לשלם אפילו שעורים במקרה הזה. משום שעל הדבר שהוא מודה, התובע אומר שהוא בכלל לא חייב לו.
4. ראוי ליטול ואין לו –
לפי רבה בר נתן כשהתובע לא הביא ראיה לתביעתו, הוא לא אמור לקבל כלום גם אם הנתבע מודה באופן של {טענו חיטים והודה לו בשעורים}.
הגמ' אומרת שאפשר להסביר את הדין האחרון של המשנה לפי רבה בר נתן באופן שהמזיק והניזק טוענים טענת ברי ובאמת המזיק פטור למרות שבודאות נגרם לו נזק, מרכושו של המזיק, כלומר הוא 'ראוי ליטול ואין לו'.

שאלות:

1. השור של ראובן הוציא לעבד שלו את העין, האם העבד של ראובן יוצא לחירות?
בגמ' נחלקו רבי אבהו ורבי יוחנן, האם מי שחובל או מבעיר תוך כדי קלקול בשבת, חייב? למרות שכל {המקלקלין פטורים}, והגמ' מנסה להוכיח כרבי אבהו מהמשנה שלנו,
המשנה נתנה דוגמה לאדם שעשה מעשה והוא פטור מתשלומים, ואם השור שלו עשה אותו הוא חייב בתשלומים, למשל, שור או אדם שהדליקו את הגדיש בשבת. האדם פטור משום ש'קים ליה בדרכה מיניה', שחיובו במיתה פוטרו מתשלומים.
הגמ' מנסה לומר שהמעשה של האדם נעשה באותם תנאים של השור, ומכיוון שהשור לא מתכוון בהבערת הגדיש ליצור אפר, גם אצל האדם מדובר שהוא לא זקוק לאפר, ויש כאן קלקול. ומוכח כרבי אבהו שגם במבעיר האדם חייב מיתה ולכן פטור מתשלומים.
הגמ' מתרצת שני תירוצים כיצד ניתן להעמיד את המשנה גם כרבי יוחנן,

1) אפשר לדייק במשנה הפוך שהמעשה של השור הוא שדומה למעשה האדם, ובשניהם יש כוונת תיקון במלאכה ולכן חייבים עליה, אבל סתם מקלקל פטור. הגמ' שואלת איך ייתכן ששור יתכוון למלאכת תיקון?, ומתרצת שיש שוורים חכמים שמסוגלים ליצור בכוונה אפר משריפת הגדיש שמועיל להם לפצע בגב. (ומביאה גם דוגמה מהשור של רב פפא. ומכל מקום לא ניתן להקשות ממשנתינו על רבי יוחנן שסובר שגם חובל ומבעיר שמקלקלים הם פטורים).

הגמ' מקשה על ההבנה שמעשה השור במשנתינו דומה למעשה האדם, מהדוגמה השניה שהביאה המשנה כשאדם בייש אדם אחר, הוא חייב בתשלומי בושת, אבל שור שבייש פטור. איך ניתן להעמיד את מעשה השור כמעשה האדם הרי בשביל להתחייב בבושת צריך להתכוון? הגמ' מתרצת שמדובר כשהשור התכוון להזיק, וגם כוונה כזו מחייבת בתשלומי בושת.

2) רבא תירץ בדעת רבי יוחנן, שמשנתינו מדברת על מצב של שוגג, שגם השור וגם האדם שרפו את הגדיש בשוגג, והאדם פטור מתשלומים בגלל שעל העבירה הזו יש עונש מוות פוטנציאלי במזיד כשהאדם זקוק לאפר, ולא ניתן לדייק שיש עונש מיתה גם במקרה של קלקול. (ולזה התכוונה המשנה כשאמרה 'מתחייב בנפשו', באופן עקרוני גם בשוגג. רבא אומר זאת בשיטת התנא דבי חזקיה שלמד מהסמיכות בין הכאת בהמה להכאת אדם, שאין הבדל בדיניהם בין שוגג ל מזיד).

2. שלמה הלך לתומו בסביון, ושלושה כלבים תקפו אותו, ריצ'רד יצא למשמע הצעקות והזיז את הכלב שלו, האם ריצ'רד צריך לשלם על הנזק?

(מבוסס על מקרה אמיתי משנת תשמ"ח)

המשנה מביאה אוסף מקרים שבהם יש ספק לגבי עובדות המקרה, ויש מחלוקת בין הניזק למזיק מה בדיוק קרה, ומי צריך לשלם וכמה. בכל המקרים המשנה פוסקת שהמוציא מחברו עליו הראיה, והניזק צריך להביא ראיה על מנת לקבל פיצוי.

1) השור של ראובן רדף אחרי השור של שמעון, שמעון תובע את ראובן על הנזק, אבל ראובן טוען שהשור של שמעון בכלל נתקל באבן ומזה נגרם הנזק.

2) שני שוורים של ראובן ושל לוי, שרדפו אחרי השור של שמעון, ולא ברור מי מהם נגח, על שמעון מוטלת החובה להביא ראיה מי השור שנגח את שורו. ואם שני השוורים היו של אדם אחד, אותו אדם חייב לשלם את הנזק.

3) אם שני השוורים של ראובן רדפו אחרי שור אחד של שמעון, ויש מחלוקת איזה מהשוורים נגח,

1. שמעון רוצה לקבל יותר פיצוי ואומר ששור התם הגדול הזיק, ומגופו צריך לשלם, וראובן המזיק אומר שהקטן הזיק והתשלום מוגבל לגופו של הקטן.
2. או ששמעון אומר שהמועד הזיק וצריך לשלם נזק שלם, וראובן המזיק אומר שהתם הוא שנגח.

4) ומקרה אחרון, שני השוורים של ראובן נגחו שני שוורים של שמעון,

- שמעון טוען שהגדול הזיק את הגדול והקטן את הקטן, ולכן יש מהיכן לגבות, וראובן המזיק אומר הפוך שהקטן נגח את הגדול וישלם מקסימום את הקטן מגופו.
או באופן דומה כששמעון אומר שהשור המועד נגח את הגדול, והתם את הקטן.
- ר"ח בר אבא אמר בגמ', חלוקים עליו חבריו על **סומכוס**, הכוונה לתנאים במשנתנו שפסקו הממע"ה, לעומת **סומכוס** שפסק ממון המוטל בספק חולקים (לא מדובר על מקרה שאדם סתם אומר שהחולצה של חברו שייכת לו בלי בדל ראייה, אלא רק כשנוצר ספק מציאותי גם ללא טענת התובע).
בתשובה לשאלתו אל רבי אבא בר ממל השיב לו רחב"א, **סומכוס** פסק שחולקים גם במקום שהמזיק והניזק טוענים טענת ברי, כלומר טענה ודאית, ולא טענת 'שמא' טענת ספק.
- יעקב תובע את שמחה שיספק לו את המקדחה שהוא קנה ממנו, שמחה מכחיש אבל מודה שהוא חייב ליעקב רתכת? האם הוא צריך לשלם?
הגמ' מוכיחה שבחלק האמצעי של משנתנו לא מדובר על מצב שהניזק טוען טענת ודאי שהשור הגדול נגח את השור שלו, והמזיק גם הוא טוען טענת ברי, משום שאז הפסקה האמצעית של המשנה, שהגמ' כאן קוראת לה סיפא תהווה פירכא לדברי רבה בר נתן, שאמר שןטענו חיטים והודה לו בשעורים} פטור, כלומר, כשאדם מודה שהוא חייב, אבל לא על הדבר שתבעו אותו הוא פטור. משום שעל הדבר שהוא מודה, התובע אומר שהוא בכלל לא חייב לו.
לכן הגמ' אומרת שצריך לומר שאחד מהם טוען טענת שמא.
והגמ' מפרטת שלא ניתן לומר שהמזיק טוען טענת שמא, כי אם הניזק טוען טענת ברי שהשור הגדול נגח, והמזיק טוען שהגדול לא נגח ואולי נגח הקטן. במצב הזה גם אם הניזק לא יביא ראייה ויקבל את התשלום לפי הודאת המזיק, זה עדיין פירכא לרבה בר נתן, שהרי המזיק מכחיש את השור הגדול ומודה בטענת ספק על הקטן, ואותו הניזק בכלל לא תובע. (ר"ש, בשטמ"ק)
- לכן הגמ' מגיעה למסקנה שהניזק הוא שתובע בטענת שמא, והמזיק עונה לו בטענת ברי, שהשור הקטן או התם הם שהזיקוהו, ולכן אם אין לניזק ראייה הוא מקבל לפי טענת המזיק שהודה לו על ספק תביעתו, אבל זה לא מקרה שטענו חיטים והודה לו בשעורים.
(הגמ' אומרת שאת הרישא צריך לפרש הפוך שהניזק בא בטענת ברי והמזיק בשמא, כי אם הניזק אומר שמא שורך הזיק, והמזיק אומר שהשור נפגע בודאות מסלע, ברור שהמע"ה, ואפילו **סומכוס** יודה כאן שאין שום ממש בטענת הניזק).
- יעקב לקח לשמחה בכח את המקדחה שהוא תובע ממנו, האם הוא יכול לסרב להחזיר אותה עד שהוא לא יקבל לפחות את הרתכת ששמחה מודה שהוא חייב?
בסוף הדף הגמ' מקשה לכאורה על הדין של רבה בר נתן, מהסיפא של המשנה שמדברת על שני שוורים של המזיק שנגחו שני שוורים של הניזק.
רש"י מסביר בתחילת הדף הבא, שכאן אנחנו לא מעמידים את המקרה כשאחד טוען ברי והשני שמא, אלא שניהם טוענים ברי, כי אחרת זה חזרה מיותרת על החלק האמצעי של המשנה.

ולכן, אם הממע"ה, והניזק לא מביא ראייה הוא לכאורה מקבל את מה שהודה לו המזיק, ולפי רבה בר נתן הוא לא אמור לקבל כלום בטענו חיטים והודה לו בשעורים.

כאן הגמ' מביאה שני תירוצים:

- (1) או שבאמת המזיק פטור, ובאמת הכוונה שאם אין ראייה, הניזק לא מקבל כלום, למרות שבודאות נגרם לו נזק, כלומר הוא {ראוי ליטול ואין לו}.
- (2) הברייטא שמביאה הגמ' אומרת בפירוש שהניזק מקבל לפי מה שהודה המזיק, לכן הגמ' מתרצת שמדובר במקרה מיוחד 'דתפס' כלומר, הניזק עשה דין לעצמו ותפס את שני השוורים של המזיק. השטמ"ק מסביר שבבמקרה כזה זה הופך לתביעה ממונית כספית שהמזיק מודה לו בחלקה, וזה יוצא מגדר תבעו חיטים והודה לו בשעורים.